

Övergångar mellan vardagliga aktiviteter i fritidshemmet

“...när man ska avsluta en lek så tänker jag bara att det är det skitdåligaste i hela mitt liv. Man blir bara avbruten i vilken sekund som helst...”

- En kvalitativ studie om pedagogers strategier vid övergångar i fritidshemmets verksamhet, samt elevers och pedagogers upplevelser och beskrivningar av dessa övergångar.

A qualitative study of teachers' strategies during transitions in the school-age educare centre's activities, as well as pupils' and teachers' experiences and descriptions of these transitions.

Student: Julia Lejondahl

Handledare: Magnus Jansson

Examinator: Linda Häll

Innehåll

1. Inledning och problemformulering	3
2. Syfte och frågeställningar	5
2.1 Syfte	5
2.2 Frågeställningar	5
3. Bakgrund.....	6
4. Tidigare forskning.....	7
4.1 Gränser i övergångar	7
4.2 Förflyttningar en utmaning i övergångar.....	8
4.3 Övergångar och elevers sociala relationer	8
4.4 Olika former av våld i mellanrummen	9
4.5 Sammanfattning	10
5. Teoretisk utgångspunkt	11
6. Metodval och metoddiskussion	12
6.1 Urval.....	12
6.2 Val av insamlingsmetod.....	12
6.3 Val av analysmetod	13
6.4 Genomförande.....	13
6.4.1 Intervju fritidshemspersonal	13
6.4.2 Fokusgruppsamtal.....	14
6.4.3 Transkribering	15
6.5 Analysmetod.....	15
6.6 Etiska problem	16
6.7 Metoddiskussion.....	17
7. Resultat	19
7.1 Utmaningar och hinder	19
7.2 Möjligheter och utveckling	22
7.3 Sammanfattning	24
7.4 Trygghet och välbefinnande	24
7.5 Förutsägbarhet och tydlighet	26
7.6 Sammanfattning	29
8. Diskussion	30
8.1 Pedagogernas beskrivning av utmaningar och hinder.....	30
8.2 Pedagogernas beskrivning av möjligheter och utveckling	31
8.3 Elevernas beskrivning av trygghet och välbefinnande.....	32
8.4 Elevernas beskrivning av förutsägbarhet och tydlighet	32

9. Slutsats	34
10. Referenser	35
11. Bilaga 1: Intervjuguide fritidshemspersonal	38
12. Bilaga 2: Intervjuguide fokusgrupper	39
13. Bilaga 3: Informationsbrev	40
14. Bilaga 4: Samtyckesbrev	41

Abstract

Övergångar i fritidshemmet är något som sker dagligen. Dessa övergångar är intressanta att belysa då många olika processer sker i dessa mellanrum. Övergångar kan ske mellan olika aktiviteter, förflyttningar mellan rum och lokaler och så vidare. Semistrukturerade intervjuer med fritidshemspersonalen och samtal i fokusgrupper med eleverna har genomförts i studien. Syftet med studien är att undersöka hur pedagoger och elever beskriver och upplever övergångar i fritidshemmet utifrån strategier, elevers behov, hinder och möjligheter. Studien har utgått ifrån ett sociokulturellt perspektiv. Metoden för att analysera materialet är tematisk analys. Resultatet visar bland annat på att både elever och pedagoger upplever både möjligheter och hinder i fritidshemmets övergångar.

Nyckelord:

Övergångar, fritidshem, mellanrum, horisontell övergång, sociokulturellt perspektiv, utmanande beteende, tillgänglig lärmiljö, tydlighet och förutsägbarhet

1. Inledning och problemformulering

I fritidshemmets vardag sker ständigt olika former av övergångar. Elever byter miljöer och sammanhang många gånger under en och samma dag. Övergångar är viktiga att studera eftersom det är en betydande del av elevers vardag. Dessa så kallade mellanrum kan uppstå mellan olika aktiviteter och i förflyttningar mellan olika rum och lokaler. Övergångar kan även ske i förändringar av grupper, när elever ska städa undan eller ändra sitt fokus från en aktivitet till en annan. Det kan handla om de dagliga mellanrum som uppstår när elever lämnas eller hämtas till och från fritidshemmet/ skolan. När elever står och väntar, i olika konstellationer, kan även det ses som en övergång. Qvarsell (2003) framhåller att elever behöver tid och rum för anpassning och progression som hon utvecklar vidare med begreppen ”mellantider” och ”mellanrum”. Mellantider är tider mellan de planerade schemalagda tiderna och mellanrum är rummen mellan de planerade rummen i till exempel en skola. Begreppen har både en fysisk och en inre dimension, som även kan användas ur ett barnperspektiv. Det är vidare inte säkert att de rum som pedagogerna hänvisat eleverna för olika aktiviteter blir de rum som eleverna använder eller uppfattar som stimulerande (Qvarsell, 2003). Mellanrum och mellantider kan också sägas vara situationer och stunder då eleverna har egenkontrollerade aktiviteter utanför pedagogernas planering och styrning. För eleverna kan dessa stunder och situationer upplevas som en väldigt central del av skoldagen (Qvarsell, 2003).

Övergångar innebär förändringar som medför att processer och fenomen uppstår. Dessa övergångar kan upplevas som påfrestande moment, mellan allt det viktiga som skall göras på en dag och saknar därför ofta en genomtänkt planering, vilket kan medföra utmanande beteende och konfliktskapande situationer. Elever har ibland svårt att skifta mellan olika aktiviteter eller att förflytta sig mellan olika fysiska miljöer. Vissa elever har lättare att hantera fritidshemmets skilda och varierade situationer och andra upplever det av olika anledningar särskilt svårt att klara av och hantera dessa övergångar. Ibland ställs krav på elever i samband med övergångar som de inte är mogna för eller har förmåga att klara av (Niss, 2018). Koncentration, fokus och flexibilitet är några förmågor som krävs av barnen när det kommer till att övergångar ska fungera på ett bra sätt (Niss, 2018). I övergångarna kan det bli synligt vilka barn som är otrygga och har svårt att hantera förändringen. Intressant är frågan hur fritidshemmet kan stödja elever och förebygga att otrygghet och konflikter uppstår i dessa mellanrum. I detta sammanhang är det också viktigt att beakta betydelsen av hur väl pedagoger i fritidshem känner till elevers olika

behov. Övergångar är en stor del av skolan och fritidshemmets självklara vardag, men kan lätt bli så rutinmässiga att de inte räknas som en del av utbildningen och undervisningen (Niss, 2018). Läroplanens värdegrund och mål (Skolverket, 2024) kan dock genom fritidshemmets planering och gemensamma strategier användas för att skapa medvetna och viktiga lärprocesser i övergångarna. Forskning kring övergångar i förskolor är mer vanligt. Studier och forskning kring övergångar i fritidshem är mindre vanligt. Därmed är det angeläget att undersöka området övergångar med fokus på fritidshem.

Jag har tidigare arbetat med att synliggöra dagliga övergångar kopplade till metoder, planeringar, scheman och användandet av verktyg, såsom time-timer och bildstöd i fritidshemsverksamhet. Det praktiska arbetet fokuserade på hur personalens metoder och verktyg kunde användas på olika sätt. Det riktades till elever med olika behov, som till exempel neuropsykiatriska funktionsnedsättningar men även till övriga elever i verksamheten. Det visade sig innebära en ökad tydlighet inte bara för elever i behov av stöd och anpassningar utan även till de andra eleverna. Detta skapade en tillgänglig lärmiljö i verksamheten. Med den erfarenheten som grund fick jag motivation att studera vardagliga övergångar i fritidshem. Jag vill med denna studie "Övergångar mellan vardagliga aktiviteter i fritidshemmet" visa att övergångar är viktiga områden för fritidshemmet/ skolan. Det är betydelsefullt att som lärare i fritidshem vara medveten och uppmärksam på de olika processer som sker i övergångarna, som annars lätt kan förbises. Min förhoppning är även att min studie ska bidra till att flera lärare i fritidshem blir inspirerade att arbeta med vardagliga övergångar.

2. Syfte och frågeställningar

Syfte och frågeställningar beskrivs på följande sätt:

2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur fritidshemspersonalen upplever och beskriver sina strategier i att arbeta med övergångar i fritidshemmets dagliga verksamhet. Syftet är också att undersöka hur elever upplever och beskriver dessa övergångar.

2.2 Frågeställningar

- Hur beskriver fritidshemspersonalen sina strategier med övergångar som en del av fritidshemmets arbetssätt?
- Hur beskriver fritidshemspersonalen hinder och möjligheter att arbeta med övergångar under skol/ fritidshemsdagen?
- Hur beskriver fritidshemspersonalen sina kunskaper om elevers behov för att arbeta med övergångar under skol/ fritidshemsdagen?
- Hur beskriver eleverna möjligheter och hinder kring övergångar under skol/ fritidshemsdagen?

3. Bakgrund

Det är vanligt idag att elever känner oro och ängslan i sin skolmiljö. Det kan ibland handla om olika förändringar som upplevs som otrygga och oförutsägbara. För eleverna innebär en dag i skolan att en rad olika övergångar måste hanteras. Ofta får eleverna hantera dessa övergångar ensamma. Det finns idag relativt lite forskning om olika övergångar i skolan och fritidshemmets vardag (Borg, Bälte & Hallberg, 2021). Den forskning kring övergångar som finns belyser främst övergångar vid specifika tillfällen, som till exempel från förskoleklass till årskurs 1 eller mellan olika skolformer som förskola och skola (Lago, 2014). Dessa övergångar sker alltså mellan olika nivåer i skolan och beskrivs ofta med begreppet vertikala övergångar. Dagliga övergångar handlar om att eleverna regelbundet förflyttar sig mellan verksamheter eller vardagliga aktiviteter och kan beskrivas med begreppet horisontella övergångar (Lago & Elvstrand, 2021). Det som händer och sker i övergångarna är precis som allt annat i fritidshemmets verksamhet viktigt att belysa, eftersom det har betydelse för elevers utveckling, behov, trygghet och välbefinnande (Skolverket, 2024).

4. Tidigare forskning

Forskning kring övergångar finns allra mest inom förskolans område, men mycket av den forskningen är också överförbar på fritidshemmet, förskoleklassen och skolans område. Databaserna SwePub, Web of Science och Universitetsbibliotekets LiU UniSearch har använts för att hitta tidigare forskning. Sökord som till exempel ”transition”, ”horizontal transitions”, ”school-age educate”, ”utmanande beteende”, ”övergångar fritidshem” har använts. Tidigare forskning är en viktig utgångspunkt för att ge studien ett sammanhang och för att beskriva det aktuella forskningsläget inom området övergångar. Det har också varit viktigt att kunna relatera till och jämföra studiens metoder och resultat med tidigare studier på området. Tidigare forskning har också givit motivation till att genomföra studien och inspiration till att söka fördjupad och bredare kunskap inom området övergångar mellan vardagliga aktiviteter i fritidshem.

4.1 Gränser i övergångar

Ackesjö & Landefrö (2014) har gjort en fallstudie kring övergångar mellan förskoleklass och fritidshem. Det handlar om att de flesta sexåringar deltar i både förskoleklass och fritidshemsverksamhet, vilket betyder att de varje dag förflyttar sig mellan två olika arenor, som har olika innehåll, karaktär och normer. Eleverna gör i den vardagliga verksamheten en så kallad horisontell övergång mellan förskoleklass och fritidshem, vilket innebär att en anpassning behöver ske till nya förutsättningar. Övergångar i vardagen innebär bland annat förändringar i kultur och i elevernas aktörskap. Studien utgår från ett sociokulturellt perspektiv på övergångar, vilket betyder att övergångar ses utifrån elevernas förändrade roller i olika gemenskaper (Ackesjö & Landefrö, 2014). Metoden för datainsamling är observationer och intervjuer. Syftet i studien är att få kunskap om hur eleverna ger uttryck för skillnader mellan förskoleklassens och fritidshemmets verksamhet samt hur de beskriver övergången mellan verksamheterna. Studien har ett elevperspektiv och sker genom elevintervjuer, observationer och informella samtal med lärarna. Resultatet visar att eleverna beskriver en innehållslig skillnad och en tydlig gräns mellan verksamheterna samtidigt som det har svårt att avgöra var gränsen mellan verksamheterna dras när övergången sker. Eleverna i fallstudien söker efter tydliga tecken när gränsen dras. Det är ofta lärarnas förhållningsätt som ger eleverna det tecken de söker på var gränsen går (Ackesjö & Landefrö, 2014).

4.2 Förflyttningar en utmaning i övergångar

O'Farrelly & Hennessy (2013) har gjort en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer av förskollärare/ chefer inom förskolan. Frågorna som ställdes i intervjuerna var: "Hur och när uppstår övergångar?", "Metoder att ge stöttning i övergångar?", "Skillnader bland olika åldersgrupper på förskolan?", "Hinder för smidiga övergångar?". Transkriberingarna analyserades genom tematisk analys (Braun & Clarke, 2006). Syftet var att utveckla en djupare förståelse för övergångar i förskolan. Resultatet visade att övergångar varierar i förhållande till hur verksamheten var upplagd. Studien visade att övergångar genom förflyttningar innebär påtagliga utmaningar för barnen. Övergångar/ förflyttningar kan vara svåra och även skrämmande för vissa barn. Övergångar kan påverka barns känslomässiga och beteendemässiga välbefinnande när barnen behöver hitta sin plats i ett nytt rum. Övergångar kan samtidigt innebära både utmaningar och möjligheter. Trots att det är oundvikligt för barn att behöva möta övergångar är området mycket knapphändigt belyst och studerat. Studien ger en bas för utveckling av forskningsområdet till äldre barn vars övergångar i studien lyfts fram som väl så viktiga att belysa (O'Farrelly & Hennessy, 2013).

4.3 Övergångar och elevers sociala relationer

Lago & Elvstrand (2017) fokuserar i en vetenskaplig artikel på elevers vardagliga övergångar. Det handlar här om hur övergångar utgör och skapar villkor för aktiviteter och relationer och om hur elever förstår och ger mening till sina vardagliga övergångar mellan skola och fritidshem. Det handlar om sociala relationer och de relationella förändringar som dagliga övergångar medför. Övergången från skola till fritidshem innebär oftast förändringar i elevgruppen, genom att förutsättningarna ändras för elevernas möjligheter att skapa relationer. Förändringar i grupper som uppstår genom övergångar mellan olika miljöer och kontexter kan både bli en möjlighet och en svårighet (Lago & Elvstrand, 2017). Studien utgår ifrån symbolisk interaktionism (SI) som vetenskapligt perspektiv. Metoden som används är deltagande observationer i fritidshem belägna i två olika medelstora samhällen i Sverige. Fokus har varit att delta i elevernas vardagsliv för att skapa kunskap om vad som sker. Observationerna dokumenterades genom fältanteckningar där samtal och händelser beskrevs. Fältanteckningar analyserades genom innehållsanalys enligt grundad teori (GT). Resultatet i studien visar att den förändring som sker i övergången från skola till fritidshem, begränsar elevernas möjligheter att vara med sina kamrater. Från elevernas perspektiv är det enligt studien viktigt att få välja sin aktivitet. Att få vara med kamrater

och möjligheten att få välja vem man får vara med är också viktigt för eleverna. Lärare i skolan och fritidshem bör enligt studien sträva efter medvetenhet om de speciella förutsättningar som finns i respektive skolform och vilken form av stöd elever kan behöva här (Lago & Elvstrand, 2017).

4.4 Olika former av våld i mellanrummen

Borg (2022) har gjort en studie som lyfter fram förekomsten av varierade former av våld i elevers vardagsituationer i fritidshemmets olika miljöer. Studien är baserad på intervjuer, observationer och ”walk-and-talk” möten med elva elever i fritidshem. Resultatet visar att våld förekommer i elevers vardag i olika former. Det är ofta i skola/ fritidshem som elever möter detta, i mellanrummen. Våld bland elever kan uttryckas och förstås på flera sätt. Med detta perspektiv blir förståelsen av våld något som elever relaterar till som förnedrande, elakt och otryggt. Handlingar som syns harmlösa av vuxna upplevs inte alltid så av eleverna. Den här studien belyser våld ur elevernas eget perspektiv. Elever hittar ofta sätt att hantera våld i olika former genom att undvika särskilda platser. De använder också relationer med andra elever och vuxna för att få hjälp och stöd. Elevers vardagsliv inom skolan och fritidshem innefattar förflyttningar mellan inomhus- och utomhusplatser och det innebär att möta områden som innefattar relationer som skapar känslor av trygghet eller avsaknad av detta (Borg, 2022). Resultatet av studien visar att när elever går från en aktivitet till en annan så uppstår väntetid, till exempel i förflyttning mellan idrottssalen och matsalen. Detta uppstår också när aktiviteter växlar från inomhus till utomhus. Studien visar vidare att väntetider skapar ett mellanrum/ mellantid när elever inte är engagerade i någon aktivitet, men är på väg till eller från en sådan. Under den tiden har eleverna ingenting att göra förutom att till exempel stå i en kö, ofta väldigt tätt intill varandra och i en ordning som bestäms av när de kommer till platsen. Här kan stressiga situationer och irritation uppstå som resultat av att eleverna till exempel fryser, har bristande tålamod eller är hungriga (Borg, 2022). Dessa situationer (övergångar/ mellanrum/ mellantider) skapar i vardagen en utsatthet för elever, eftersom de ger tid, plats och utrymme för otrygghet vilket elever verkar hantera på olika sätt. Studien visar att det kan ske genom att eleverna på olika sätt försöker skapa en egen trygg plats i miljön eller genom att de verbalt ger uttryck för situationen (Borg, 2022).

4.5 Sammanfattning

Den tidigare forskning som här lyfts fram beskriver övergångar inom förskola, förskoleklass, skola och fritidshem. Det handlar om den så kallade horisontella övergången som innefattar de vardagliga processer som uppstår i mellanrummen i förskoleklassen, skolan samt mellan olika aktiviteter och rum inom förskolan och inom fritidshemmet. Även hur horisontella övergångar inom skola och fritidshem skapar utrymme för otrygga situationer och våld belyses. Syftet med dessa artiklar är att på olika sätt belysa horisontella övergångar inom förskola, förskoleklass, skola och fritidshem. Metoden som används i studierna är observationer och intervjuer av olika slag. Den presenterade forskningen är relevant för studien genom att den belyser vardagliga övergångar och hur dessa påverkar elevernas relationer, trygghet och välbefinnande på olika sätt.

5. Teoretisk utgångspunkt

Sociokulturell teori är här ett lämpligt perspektiv att utgå ifrån eftersom den teorin har ett fokus på det sociala samspelet och miljön för individens utveckling. Detta perspektiv har sin utgångspunkt från Lev Vygotskijs (1886 – 1934) tankar kring vikten av det sociala sammanhanget för lärande (Woolfolk & Karlberg, 2015). Vi lär oss genom interaktion med andra, vem vi är och hur vi ska agera i olika miljöer. Människor är i detta perspektiv inte bara individer, utan individer i ett socialt sammanhang. Ur ett sociokulturellt perspektiv är miljön, relationer och kontexten i övrigt således viktiga i de övergångar som eleverna möter. Eftersom övergångar kan innebära förändrade roller och även identiteter som konstrueras i olika kontexter är ett sociokulturellt perspektiv lämpliga ”glasögon” och ett bra ”verktyg” att använda som grund för studien (Lago & Elvstrand, 2017). Det innebär att detta perspektiv används för att förstå och förklara de processer som uppstår i fritidshemmet/ skolans vardagliga övergångar. I det sociokulturella perspektivet fokuseras i studien på elevers utvecklingsprocesser med betoning på det sociala, kulturella, och relationella samspelet med kamrater, pedagoger och även vårdnadshavare (Hwang & Nilsson, 2019). I linje med Vygotskijs teorier om proximal utveckling, som innebär en utveckling som ligger lite före men inte för långt bort från barnets nuvarande position i utvecklingen, är det intressant att studera övergångar. Det handlar om att låta barn möta och försöka klara utmaningar ofta med stöd av en vuxen. Vygotskij använder begreppet ”Scaffolding”, som kan förklaras med att den vuxne eller den mer erfarna fungerar som en ”byggnadsställning”, ett stöd, i den utmanande utvecklingsprocessen. Möjligheten att utveckla olika redskap för tänkandet är också ett intressant perspektiv i studien av övergångar. Att klara utmaningar tillsammans är vidare en viktig grund för social och kulturell utveckling (Hwang & Nilsson, 2019). Eftersom sociokulturell teori fokuserar och skapar förståelse av kontextuella och relationella frågor så har detta perspektiv valts. Det är med dessa ”glasögon” som materialet kring vardagliga övergångar i fritidshem samlats in, analyserats och diskuterats.

6. Metodval och metoddiskussion

I denna del redovisas tillvägagångssättet i valet av metod, urval, insamlingsmetod, val av analysmetod och genomförande. I genomförandedelen beskrivs arbetet med intervjuer, fokusgruppssamtal och transkribering av inspelat material. Därefter beskrivs och diskuteras analysmetoden och de etiska problemen. Metod inom forskning handlar om en systematisk ram som tillämpas för att lösa forskningsproblemet på bästa sätt. I denna studie har en kvalitativ metod valts. Anledningen är att en kvalitativ metod är mer flexibel och har goda möjligheter att fånga komplexa processer. Det är viktigt för att kunna skapa en djupare mening och förståelse av insamlat material i studien. En kvalitativ metod är också användbar när upplevelser och processer i olika händelser skall belysas (Bryman, 2018). Med tanke på studiens syfte och frågeställningar är därför en kvalitativ metod mest lämplig.

6.1 Urval

Eleverna som deltog i studien är elever i fritidshem, som är organiserade åldersintegrerat i en grupp för åldrarna 7 till 9 år. Pedagogerna som deltog i studien var alla anställda på fritidshemmet. Eftersom studien skedde på ett fritidshem där forskaren har kontakter kan urvalet ses som ett så kallat bekvämlighetsurval (Bryman, 2018). Urvalet blir på så sätt begränsat till ett specifikt fritidshem, vilket eventuellt kan minska den externa validiteten. Det betyder att generaliserbarheten minskas. Problemet är inte helt ovanligt för kvalitativa forskare eftersom de ofta använder sig av fallstudier med begränsat urval (Bryman, 2018).

6.2 Val av insamlingsmetod

Skolan/ fritidshemmet i studien ligger i ett mindre samhälle. Skolan har 80 elever från förskoleklass till årskurs 9. Det finns 35 elever inskrivna på fritidshemmet. Semistrukturerade intervjuer med pedagoger och fokusgruppssamtal med elever som insamlingsmetod har valts. Tanken var att genom semistrukturerade intervjuer, relativt ostrukturerade och i friare form, försöka få fram hur pedagogerna uppfattar och beskriver övergångarna (Bryman, 2018). Semistrukturerade intervjuer ger en möjlighet att utforma svaren på ett mer individuellt sätt och möjlighet finns också att ställa följdfrågor som anknyter till vad som framkommer under intervjun. En så kallad intervjuguide med relativt specifika temafrågor (se bilaga 1) användes samtidigt som pedagogerna som intervjuades fick frihet att formulera svaren självständigt (Fejes & Thornberg,

2019). Temafrågorna har fokus på strategier, elevers behov, hinder och möjligheter i övergångar. En sådan semistrukturerad intervju ger en flexibilitet som kan fånga hur pedagogerna uppfattar olika händelser i övergångar. Intervjuprocessen blir här mer mångsidig och möjliggör ett bredare perspektiv (Bryman, 2018). På samma sätt var tanken att samspelet och samtalet mellan deltagarna i fokusgrupperna (se bilaga 2) skulle få fram hur olika övergångar upplevs av eleverna (Wibeck, 2010). Det var tre fokusgrupper med vardera 5–6 elever i årskurs 1–3 som deltog och de individuella intervjuerna genomfördes med 5 pedagoger som arbetat mellan 1 och 5 år på fritidshemmet. Intervjuerna och fokusgruppssamtalen spelades in på ljudfil för att kunna bearbetas och analyseras. Kvalitativ forskning innebär normalt noggrant studium av en liten grupp som har vissa egenskaper tillsammans. Sådan forskning har mer fokus på djup och inte bredd som gäller i kvantitativ forskning. I denna studie är det tänkt att genom kvalitativ forskning skapa en utförlig och detaljerad beskrivning av pedagogers och elevers upplevelser av övergångar i fritidshem (Bryman, 2018).

6.3 Val av analysmetod

I kvalitativ forskning är analysen den process där en systematisk undersökning, strukturering och organisering av materialet sker. Det handlar om att skapa mening ur en stor mängd data-material (Fejes & Thornberg, 2019). I studien har metoden tematisk analys valts. Den är lämplig för att analysera kvalitativa data. I en tematisk analys kodas och sorteras data för att lyfta fram mönster eller teman i materialet. Det är en analysmetod som har möjlighet att fånga, sortera, förklara och fördjupa insamlat material för att på ett flexibelt sätt möta studiens syfte, teoretiska utgångspunkter och frågeställningar (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014).

6.4 Genomförande

Studien har genomförts genom intervju av fritidshemspersonal och fokusgruppssamtal med elever. Materialet har sedan transkriberats och analyserats.

6.4.1 Intervju fritidshemspersonal

Personalen på fritidshemmet benämns genomgående i studien som ”pedagoger” eller ”fritidshemspersonal”. Fem pedagoger blev tillfrågade att bli intervjuade. Alla tackade ja. Två av pedagogerna arbetar deltid och tre pedagoger arbetar heltid på skolan/ fritidshemmet.

Fritidshemspersonalen kunde intervjuas efter arbetsdagens slut på olika platser. En av pedagogerna kunde mötas upp på sin andra arbetsplats för en intervju.

Informanternas fiktiva namn	Typ av datainsamling	Fritidshemmets fingerrade namn	Intervjutid	Övrig information
Ebbe	Intervju på annan plats	Fritidshemmet Ängen	37 min	Arbetar heltid på skolan/fritidshemmet
Fionah	Intervju på annan plats	Fritidshemmet Ängen	52 min	Arbetar heltid på skolan/fritidshemmet
Lillemor	Intervju på annan plats	Fritidshemmet Ängen	24 min	Arbetar deltid på fritidshemmet
Nathanael	Intervju på arbetsplatsen	Fritidshemmet Ängen	38 min	Arbetar heltid på skolan/fritidshemmet
Susanne	Intervju på annan arbetsplats	Fritidshemmet Ängen	18 min	Arbetar deltid på fritidshemmet
Antal pedagoger intervjuade: 5				

6.4.2 Fokusgruppssamtal

Eleverna fick information om intervjun och tillfrågades några dagar innan intervjudagen. Alla tillfrågade elevers vårdnadshavare fick information och behövde skriva under ett samtyckesbrev innan intervjun kunde ske. Jag lämnade ut 21 samtyckesbrev. Vissa elever blev sjuka innan intervjudagen. Jag samverkade med skolans lärare och fick ”låna” elever från lektionerna för att genomföra fokusgruppssamtalen. Alla intervjuer kunde utföras, vid tre tillfällen, under en veckas tid. Eleverna fick detaljinformation kring var och när intervjun skulle utföras. I samband med det var jag noggrann med att alla tillfrågade elever fortfarande ville vara med och genomföra intervjun. Vid ett tillfälle var det två elever som nekade till intervjun och fokusgruppssamtalen blev framskjutet till senare på eftermiddagen. Vid denna tidpunkt ville eleverna delta igen. Men eftersom det var på den näst sista lektionen var eleverna mycket trötta och hade svårt att koncentrera sig på frågorna. Inför varje fokusgruppssamtal gavs återigen informationen om att inspelning skulle ske på ljudfil och att dessa filer sedan skulle raderas efter färdigställt arbete samt att intervjun var frivillig och kunde avbrytas när som helst. Till varje intervjufråga hade jag gjort ett bildstöd med tre olika bilder som beskrev innehållet av frågan. Jag hade också en flyttbar time-timer som visade hur lång tid samtalet skulle pågå. Eleverna visade stort intresse för bildstödet. Platsen för intervjun var i fritidshemmets lokaler, i mysrummet. Där hade jag möblerat om så att miljön blev gynnsam för samtalet. Jag såg till att eleverna såg mig, time-timern och bildstödet tydligt från alla vinklar. Under fokusgruppssamtalen var jag noggrann med att låta varje elev få uttrycka sina upplevelser (Wibeck, 2010). Vissa elever hade en tendens att endast observera samtalet. Genom följdfrågor försökte jag skapa en process och stimulera

eleverna till att vara aktiva i samtalet. Detta fungerade till och från. Viktigt för mig var att varje elev blev sedd och lyssnad på (Wibeck, 2010).

Antal elever	Årskurs	Typ av datainsamling	Fritidshemmets fingerade namn	Samtalstid	Övrig information
5 elever; 4 flickor och 1 pojke	Årskurs 1	Fokusgruppsamtal på plats	Fritidshemmet Ängen	25 minuter	Två pojkar som skulle ha intervjuats blev sjuka. En flicka ersatte den ena pojken. Elevassistent närvarade.
5 elever; 3 flickor och 2 pojkar	Årskurs 1 och 2	Fokusgruppsamtal på plats	Fritidshemmet Ängen	33 minuter (15 minuter användbart material).	En pojke blev sjuk. Två elever ångrade sig i sista sekunden, intervju tillfället flyttat till senare på eftermiddagen, eleverna blev trötta och ofokuserade.
6 elever; 4 flickor och 2 pojkar	Årskurs 2 och 3	Fokusgruppsamtal på plats	Fritidshemmet Ängen	30 min	
Antal elever intervjuade: 16					

6.4.3 Transkribering

Ljudinspelningar från intervjuerna och fokusgrupperna transkriberades med hjälp av AI. Jag använde mig av Co-pilot online chatt för att ta reda på hur transkribering med AI i Word fungerade. Därefter nyttjade jag funktionen ”diktera” i Word för att transkribera ljudfilerna. I fokusgruppsamtalen blev inte transkriberingen med AI korrekt. Tjänsten kunde inte uppfatta vad eleverna sa. De stunder i fokusgruppsamtalen då eleverna blev ofokuserade, pratade otydligt eller pratade i munnen på varandra kunde AI inte uppfatta orden på rätt sätt. Min första metod, i processen, var att skriva ut de transkriberade dokumenten och korrigera texten ord för ord manuellt. Men ett problem som då uppdagades var att den tidigare nedskrivna texten på papper behövde föras in digitalt i Word för att förenkla processen. Därmed blev arbetsprocessen onödigt lång. I efterhand inser jag dock att det för mig hade underlättat att transkribera utan AI, direkt i Word.

6.5 Analysmetod

Det transkriberade materialet bearbetades systematiskt. Tematisk analys är en metod jag sedan valde för identifiering, analysering och beskrivning av teman i studiens data (Braun & Clark, 2006). Tematisk analys är en lämplig metod att använda vid intervjuer och fokusgruppsamtal

eftersom det då innebär att mycket kvalitativa data ska organiseras och analyseras på ett systematiskt sätt. Eftersom tematisk analys är vanlig och att det samtidigt inte finns någon tydlig definition kring vad tematisk analys är, är det viktigt att här beskriva hur jag använt metoden i min studie (Braun & Clark, 2006). Först läste jag igenom och lärde känna materialet som skulle analyseras (Bryman, 2018). Därefter skedde en öppen kodning. Det innebar att jag satte namn/etiketter på de olika delarna av det insamlade materialet. Genom att skriva upp koderna/ etiketterna på en Whiteboardtavla utvecklade jag dessa till högre nivåer och sedan till teman, vilket innebar att antalet koder minskade genom att gemensamma nämnare upptäcktes. Koder och teman namnsattes sedan. Namnen som valdes anspelar på de koder och de data som ligger som grund för temat. Därefter identifierades tänkbara kopplingar och samband mellan begreppen. Hur begreppen relaterar till varandra är viktigt att analysera (Bryman, 2018). Utifrån dessa steg har sedan en beskrivande berättelse/ story skapats om aktuella data. Det har här handlat om att skapa en redogörelse och berätta 'storyn' om framkomna data på ett sätt som kan övertyga om värdet och betydelsen av analysen (Braun & Clark, 2006). Frågan som besvaras här är varför dessa teman som formats är betydelsefulla och viktiga? Aktuella teman har sedan kopplats till aktuell litteratur och teori (Bryman, 2018). Analysen relaterades sedan till forskningsfrågorna i studien (Braun & Clark, 2006).

6.6 Etiska problem

Intervjuer och fokusgruppssamtal kräver etiska övervägande, särskilt när det är barn som skall vara deltagare (Bryman, 2018). Huvudsakliga etiska frågor gäller inom områden som frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet för de elever som deltar i studien. Fritidshemspersonalen fick först information om studien (se bilaga 3). Eleverna fick sedan information och förfrågan om deltagande muntligt. Vårdnadshavarna kontaktades och gavs information skriftligt. Informationen och samtycke skedde genom ett formulär som undertecknades (Bryman, 2018). Eleverna fick också information om att de när som helst kunde välja att avbryta och inte delta i fokusgruppsamtalet. Deltagarna var anonyma och namnen som användes i studien var fiktiva. Information kring att materialet som samlades in endast skulle användas för det aktuella forskningsändamålet lämnades. Förklaringar gavs kring att förvaring av insamlat material och ljudinspelningar skulle skyddas enligt dataskyddslagen GDPR. Frågan om samtycke och godkännande är kanske det mest diskuterade området vad gäller etiska frågor (Bryman, 2018). Det är i detta sammanhang viktigt att deltagare och vårdnadshavare ges tillräckligt mycket underlag för syfte och upplägg för att kunna godkänna eller neka samtycke (se bilaga 4). Det är självklart

angeläget att samtycke ges frivilligt. När en studie görs vid ett fritidshem som forskaren känner till eller har olika kontakter med innebär det ett etiskt dilemma. Det är något som är viktigt att beakta, eftersom det till exempel kan påverka frivillighet och samtycke. Det är en etisk utmaning som behöver hanteras i fokusgruppsamtal med elever och viktigt är att vara lyhörd för små saker som annars oftast ses som databrus i intervjuer. Det är angeläget att kunna inhämta samtycke löpande, genom att vara mottaglig för om eleverna visar intresse eller ointresse. Det kan visa sig på många olika sätt till exempel genom barnens känslor och uttryck, som att inte sitta stilla, skratt eller bus (Aronsson, 2022). Att som forskare vara bekant med eleverna och miljön kan vara gynnsamt, men kan också vara ett hinder. Det kan samtidigt underlätta när det gäller att skapa förtroende i relationen, mellan forskare och barn, vilket är en viktig aspekt i forskningsprocessen (Aronsson, 2022). En annan etisk utmaning är att i fokusgruppsamtalet skapa en miljö som gynnar barns delaktighet och inkluderande. I studiens fokusgruppsamtal var det viktigt att alla elever skulle "komma till tals" och känna sig bekväma och trygga. Innan samtalen gjordes en reflektion kring möblering och gruppering med tanke på elevernas olika behov, för att på så sätt skapa en så trygg och bekväm situation som möjligt. Det var viktigt att vara lyhörd för alla eleverna. Barn som till exempel blev tysta och endast observerade behövde bemötas på ett sätt som skapade delaktighet. Här fanns i fokusgruppsamtalet möjlighet att genom uppföljande frågor, som "Vad tänker du kring det?", eller "Tänker du på något annat?", uppmärksamma och stimulera eleverna att kunna vara delaktiga. Även konfidentialitetskravet är viktigt att beakta när studien sedan skall publiceras. Ett annat etiskt problem i detta sammanhang är att kvalitativa studier inte är helt förutsägbara och det kan vara svårt att i förväg ge exakt information (Bryman, 2018). Vetenskapsrådets forskningsetiska principer; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017) har beaktats noggrant i studiens planering, genomförande och användande.

6.7 Metoddiskussion

Datansamlingsmetoden som valdes var semistrukturerade intervjuer med fem pedagoger och tre fokusgrupper, med totalt 16 elever, på fritidshemmet. Studien genomfördes på ett mindre fritidshem, på landsbygden. Av naturliga skäl blev urvalet de pedagoger och elever som fanns tillgängliga på fritidshemmet. Att på så sätt använda redan existerande grupper underlättar naturligtvis processen att hitta deltagare men är också något som påverkar dynamiken i fokusgrupperna på olika sätt (Wibeck, 2010). Urvalet kan ses som ett så kallat bekvämlighetsurval, eftersom deltagarna i studien blev de som var lättillgängliga. Genom att urvalet var begränsat

till ett enskilt fritidshem kan generaliserbarheten minska (Bryman, 2018). Analysmetoden med ljudinspelningar av intervjuer och fokusgruppssamtal som transkriberades visade sig innebära flera utmaningar, vilket beskrivs i avsnittet ”6.4.3 Transkribering”. Den tematiska analys som sedan användes har flera fördelar, bland annat ger den möjlighet till flexibilitet och djup i analysarbetet. Tematisk analys är flexibel genom att den passar till olika typer av data. Metoden är lämplig både till intervjuerna och fokusgrupperna. Tematisk analys är också lämplig när forskaren önskar en djupare förståelse och för att identifiera teman och mönster i datamaterialet. Det finns samtidigt också vissa nackdelar. I kodning och analys av materialet finns en risk att den aktuella kontexten i det som uttrycks går förlorad och att den sociala situationen inte kommer med (Bryman, 2018). Eftersom tematisk analys bygger till stor del på forskarens tolkningar finns naturligtvis en risk att det egna perspektivet och till och med fördomar kan färga resultatet. Resultatets tillförlitlighet kan naturligtvis påverkas av detta. Den risken innebär en svaghet i studien och behöver därför beaktas i arbetet med analysen.

7. Resultat

Här presenteras resultatet av den tematiska analysen som gjorts av intervjuerna med pedagogerna och i fokusgruppssamtal med eleverna på fritidshemmet. I analysen har totalt fyra teman identifierats. Två teman; "Utmaningar och hinder" och "Möjligheter och utveckling" framkom i intervjuerna med pedagogerna. De två teman som belystes i fokusgruppssamtalen med eleverna var; "Trygghet och välbefinnande" och "Förutsägbarhet och tydlighet". Först presenteras och sammanfattas teman från intervjuerna med pedagogerna. Därefter kommer aktuella teman från fokusgrupperna, med eleverna, presenteras och sammanfattas.

7.1 Utmaningar och hinder

Utmaningar och hinder är ett tema som identifierats i pedagogernas svar i intervjuerna. Pedagogerna beskriver olika svårigheter som kan uppkomma i arbetet med övergångarna.

I det första exemplet beskriver en pedagog en ansträngd situation i övergången som sker innan skolan ska börja:

"Ett exempel på utmaningar och hinder i övergångar är efter frukosten när eleverna ska gå ut på rasten innan skolan ska börja och vissa elever vill vara kvar inne på fritids och göra klart eller så gömmer sig eleverna under en filt. Då får jag hitta på något roligt, måste nästan leka med dem ut. Ibland brukar vi leka 'inte nudda golv' med dem ut i hallen. Om man får med sig elever, som andra tycker är roliga att leka med, så hänger nästan alla med"- Fionah

I detta citat kan det utläsas att pedagogen upplever en *utmaning* i övergången från fritidshemmet till första rasten innan skolan ska börja. Citatet handlar om att det ibland uppstår *hinder* i övergångar genom att elever inte vill avbryta sin pågående lek eller aktivitet för att lämna fritids och påbörja rastaktiviteter. Pedagogerna visar att hon i utmaningen behöver hitta på lekar för att göra övergången mer attraktiv för barnen. En sådan lek kan som pedagogen beskriver det vara att "leka 'inte nudda golv' med dem ut i hallen". Fionah tycks vilja hitta metoder och strategier för att genomföra övergången med eleverna. En strategi, som Fionah beskriver att hon använder, är att försöka få med sig nyckelpersoner ut. Det kan tänkas röra sig om äldre elever eller elever med ledarrollsegenskaper. Bergnehr (2019) belyser och ger stöd för barns aktörskap och barns inflytande i sociala situationer. Det kan vara handlingar, språk och gester som påverkar omgivningen i en given situation. I det sociokulturella perspektivet kan elever genom socialt samspel med andra elever lära sig att hantera utmaningar som de möter. Genom

att tolka och bemästra utmaningar, som elever möter i övergången, utvecklas psykologiska verktyg (Hwang & Nilsson, 2019). Pedagogen Fionah verkar med sin strategi främja elevernas sociala samspel och stimulera eleverna att lyckas med övergången. Det kan tänkas att dessa nyckelpersoner/ elever blir ”stöttor” och en hjälp i utvecklingsprocessen, samtidigt som nya redskap och verktyg kan växa fram hos eleverna.

En annan pedagog uttrycker följande kring utmaningar i övergångar:

”Jag tycker nog, de största utmaningarna, är när det går från en aktivitet där barnen kanske inte har lika roligt, som frukost där man måste va mer begränsad och det är mer regler och ramar. Typ att de måste sitta still och så där, till att de får gå ut. Då är hallen ett ställe där barnens energi blir väldigt explosiv, i glädje. De hoppar på varandra och kan puttas och de börjar leka i hallen. Sen när de går ut och leker, ja då hittar de på vad de vill, då sprudlar fantasin. Så där mitt emellan är det svårt för dem att kontrollera lite, att ’När kan jag börja leka då?’. Då kan det ta lång tid där, i hallen” – Nathanael

Pedagog Nathanael beskriver ett scenario som upplevs *utmanande* då elever blir ’stimmiga’ i övergången mellan inomhus och utomhus. Han berättar att ”hallen är ett ställe där barnens energi blir väldigt explosiv”, vilket kan tolkas att processen i hallen och hallen som arena kan upplevas som ett *hinder* i övergången, som ett väntrum utan tydliga ramar och regler. Enligt Nathanael kan barnen inte hantera sina känslor utan brister ut i glädje, vilket är positivt men kan också upplevas som en utmaning, i mellanrummet mellan aktiviteter. Här kan det tänkas att inte bara fritidshemspersonal utan även elever upplever svårigheter i övergången, eftersom det kan innebära stressiga situationer.

Ett annat hinder illustreras av följande citat:

”Misskommunikation bland personal, kan göra så att övergångar blir svåra. Frukosten på morgonen, när man är trött, kan misskommunikation bland personalen lätt ske. Exempelvis, när barnen äter frukost klart, så kanske en personal tror eller fått höra att barnen ska sitta still tills det piper och sen går vi ut. Men om man som personal liksom inte haft kommunikation, så kan det hända att den andra personalen säger till barnen att gå och kolla på TV, men då fastnar de kanske vid Tv:n och det gör så att övergången till hallen blir mycket svårare. Så otydlighet och misskommunikation tror jag skulle vara det som är hinder...” – Nathanael

I det här citatet lyfts misskommunikation fram som ett *hinder*. Det verkar handla om att två kollegor, som arbetar på morgonen, inte har kommunicerat tillräckligt mycket om vad det är som gäller i strukturen, efter frukosten. Hinder uppstår när eleverna får olika direktiv och pedagogerna kan då uppleva att samarbetet med eleverna försvåras. Övergången som sker från

frukosten till hallen beskrivs som en *utmaning* då eleverna blir avbrutna eller inte hinner få tillräckligt mycket tid till påbörjad aktivitet, vilket resulterar i att eleverna inte vill komma med ut i hallen, för att sedan vara ute på rasten innan skolan börjar.

Ytterligare två citat lyfter fram utmaningar och hinder i övergångar:

”Till exempel om något barn, har varit ute innan mellanmålet, och det har hänt någonting på rasten innan fritids, till exempel om nåt tråkigt hänt på fotbollen och barnet vill inte ens komma in för att det ’var så hemskt’. Då kan det bli lite jobbigt. För vissa barn kan låsa sig så mycket. Och man kan liksom inte ens säga något annat eller inte ens avleda. För de måste ju ändå komma in och hänga med i vårt schema och det tycker jag är lite utmanande. Hur ska man göra då när de låser sig helt? Ska man tvinga dem eller ska man bara låta dem komma med någon annan gång? Det är ofta svårt tycker jag.”

– Fionah

Pedagogen Fionah beskriver att olika händelser som sker under en aktivitet påverkar nästkommande aktiviteter. En annan pedagog berättar vidare:

”När en elev har låst sig och inte vill komma med in, till nästa aktivitet, blir det ett pressat läge, för det blir plötsligt brist på personal. Om jag till exempel är den som ska hjälpa min kollega in med ett gäng barn behövs jag ute för att hjälpa eleven som blev arg eller ledsen, vilket innebär att min kollega blir helt själv med resterande barngrupp. I såna situationer kan jag känna mig stressad och det är *väldigt*

utmanande...”. – Ebbe

I citaten ovan beskriver pedagogerna Fionah och Ebbe att ett *hinder* och en *utmaning* är när ett barn låser sig precis innan en ny aktivitet ska starta. I det ena fallet ”låser sig” ett barn då någon konflikt har skett på fotbollsplanen. Det verkar som att Fionah upplever en utmaning kring vad den bästa strategin är i situationen. Hon vill inte att eleven ska bli lämnad utanför eller utan uppsikt, utan hon vill att eleven ska följa med sin grupp in så att det inte blir fel i schemat. Den andra pedagogen, Ebbe, beskriver det som en stressad situation när ett barn ”låser sig” och inte vill följa med in. Han upplever att det blir brist på personal när han inte kan hjälpa sin kollega med resterande barngrupp eftersom han behöver hjälpa eleven som inte vill komma med in. Båda pedagogerna verkar uppleva ett slags dilemma när konflikter av dessa slag påverkar övergången. Detta anknyter till O’Farrelly & Hennessy’s (2013), i tidigare forskning, som påvisar att förflyttningar kan innebära påtagliga utmaningar för barn.

7.2 Möjligheter och utveckling

I intervjuerna med fritidshemspersonalen belystes även möjligheter och utveckling som ett tema i övergångarna på fritidshemmet.

En pedagog berättar om olika sätt som kan förbättra verksamhetens arbete med övergångar:

”...innan var det förvirrande som personal lite. Att man inte visste vad nästa steg var riktigt. När ett barn frågade en personal om vad man kunde göra så visste man inte helt säkert, vilket inte var så bra, för barnen vill ju känna sig trygga i personalen och även känna att personalen har koll på läget. Eleverna kunde också börja på med en ny aktivitet utan att fråga och sen blev de bara besvikna när det var dags för nästa aktivitet. De hade inte riktigt koll på tidsperspektivet, typ ’vad kan man hinna med på typ 10 min?’. Har man, typ, inte riktiga regler och ramar för det så vet man ju inte. Elever kan tänka att ’måste jag städa undan här’ eller ’vad måste jag göra här?’ eller ’vad får jag göra nu?’. Det kan bli lite rörigt... Det är därför det är bra att vi har det där med tavlan, time- timern och bildstöden för då ser eleverna själva vad de får göra och så”. – Nathanael

I citatet kan vi läsa om hur pedagogen Nathanael beskriver hur verksamheten kunde se ut innan tydliggörande arbetssätt och verktyg började användas i verksamheten. Pedagogen berättar om hur otydlighet och oförutsägbarhet gjorde så både personal och elevers agerande skapade en ”rörig” miljö. Vid ett tillfälle säger han ”...har man inte riktigt regler och ramar för det så vet man ju inte”. Här verkar han uppleva att tydlighet och förutsägbarhet skapar *möjlighet* till *utveckling*. Att en tydlig struktur i vardagen skapar trygghet. Nathanael beskriver vidare att tydliga regler och ramar kan användas som en grund i fritidshemmets verksamhet för att skapa trygghet och välbefinnande i övergångar.

En pedagog uttrycker följande:

”Bra att eleverna, så här, ser hur lång tid det är kvar på time- timmen, typ som ’nu behöver jag äta upp min macka’ eller ’nu behöver vi snart städa och då ska vi gå ut’. Då blir de mer förberedda och det är en väldigt bra grej, tycker jag. Och även aktivitets- tavlan där eleverna först sätter sig på mattan och tittar på medans jag lägger upp alla nya aktiviteter, istället för att säga någonting. Jag tror att det är bättre att de ser bildstödet på tavlan. Jag tycker även att alla tydliggörande scheman är en möjlighet i verksamheten med.” – Fionah

Fiona verkar uppleva att bildstöden hjälper eleverna att förstå vad som ska ske närmast. En annan pedagog uttrycker följande:

”...det är bra det här med klockan, dom ställer ju in sig på det, och redan innan att vi påminner, att ’nu är det 10 min kvar’. En del vet ju inte vad 10 min är, men man kan ju visa.”. – Susanne

Susanne beskriver att ”klockan” är ett bra verktyg. En tredje pedagog fortsätter:

”Det flödar på bättre och barnen vet ju det här nu liksom. Ibland så kan barnen komma och påminna om time-timern, mitt i mellanmålet eller frukosten. De påminner nästan varje dag och vi liksom pratar om det... Så då har alla fått in det och eleverna verkar vara tryggare nu. Så det liksom verkligen flödar.” – Nathanael

Innehållet av dessa tre pedagogers svar gällande verksamhetens *möjligheter* och *utveckling* verkar beröra tydliggörande pedagogik, som innefattar användandet av olika verktyg. Pedagogerna Nathanael nämner att ”det flödar på bättre” och skapar trygghet för eleverna när verktygen används i verksamheten. Han beskriver hur eleverna tillsammans med pedagogerna påminner och diskuterar användandet av verktygen. Pedagogerna Susanne tycker att ”klockan”, alltså time-timern, är användbar. Hon reflekterar kring att en del elever kan ha svårt med tidsuppfattningen, men med verktygen som hjälp ”kan man ju visa”. Pedagogerna Fionah uttrycker att även hon tycker att olika verktyg i verksamheten hjälper barnen. I övergången mellan aktiviteter berättar hon att eleverna lättare kan uppfatta tiden och förstå vad som ska hända i nästa steg, då ”blir de mer förberedda...”. Hon berättar också om en ”aktivitets-tavla” med olika lappar som beskriver de aktiviteter som eleverna kan välja på inomhus. Eleverna sitter med när hon tar fram och sätter upp materialet på tavlan. Fionah verkar mena att det är mer effektivt att visa aktiviteterna i bilder i stället för att muntligt beskriva vad eleverna får välja mellan.

Två pedagoger säger i intervjun följande kring elevers behov och möjligheten att möta dem i övergången. Den ena pedagogerna uttrycker:

”Känslan är att vi alla känner barnen väl och att man delar med sig väldigt mycket av hur det funkar. Och är det nånting som inte funkar superbra med ett barn, att det till exempel är lite jobbigt på morgonen eller nånting med frukosten, som att en elev inte äter så bra, eller vill inte sitta där. Då kan det gå i perioder, sen ändras det om igen. Det kan finnas små saker hela tiden som är i rörelse. Jag tycker att det verkligen tillgodoses mycket, å sen kanske jag kan känna, eftersom jag arbetar deltid på fritids, att jag inte alltid är uppdaterad.”- Lillemor

Den andra pedagogerna berättar om sin upplevelse gällande elevers behov på följande sätt:

”Jag tycker vi är väldigt noga med de, att kommunicera med varandra om barnens behov. Vissa kanske är lite mer, alltså kanske har en roll av att märka dem mera? Som Julie och Fionah, framför allt har de övergripande ansvaret, men de är också väldigt noga med att påpeka de här grejerna till oss och jag tycker de är väldigt noga med att märka dem, att veta om dem och så. De ser till att vi ser behoven och att vi känner till dem.” - Nathanael

I dessa citat belyser pedagogerna Lillemor och Nathanael kunskapen om elevers olika behov. Lillemor som arbetar deltid på fritidshemmet beskriver att hon upplever att fritidshemspersonalens kommunikation är god, hon säger ”att man delar med sig väldigt mycket av hur det funkar”. Hon beskriver också hur hon tänker kring elevers behov på morgonen där hon arbetar som mest. De elever som har synliga behov verkar hon hjälpa genom att stödja barnen genom den erfarenhet och kompetens hon fått med sig i sin profession. Hon beskriver att ”det kan finnas små saker som hela tiden är i rörelse”. Hon uttrycker också att elevernas behov tillgodoses. Dock verkar hon uppleva att inte all information når henne, att hon inte alltid är uppdaterad, eftersom hon endast arbetar deltid på fritidshemmet. Den andra pedagogen, Nathanael, verkar uppleva att hans kollegor i personalgruppen är väldigt noggranna med ”att kommunicera med varandra om barnens behov”. Vidare nämner han att hans arbetsledare har en särskild roll i att upptäcka och förmedla informationen vidare till övrig fritidshemspersonal. Detta kan uppfattas som en *möjlighet* till fortsatt *utveckling* på området. Citaten kan även tolkas som att pedagogerna har god insikt i elevernas behov och därmed kan vara till stöd och hjälp i övergångarna.

7.3 Sammanfattning

I intervjuerna med pedagogerna framkommer att de upplever olika former av hinder i övergångarna. Det handlar bland annat om när elever låser sig och det uppstår utmanande situationer, som kräver olika metoder och strategier för att lösas. Pedagogerna lyfter i intervjuerna också fram olika möjligheter och utvecklingsområden där verktyg som time-timer, aktivitets-tavla och bildstöd upplevs vara av stor betydelse för att skapa tydlighet och förutsägbarhet i övergångarna. Pedagogerna framhåller att det finns flera utmaningar men också många möjligheter i fritidshemmets övergångar. De framhåller också att de har god kännedom om elevernas behov i verksamheten, vilket är viktigt i övergångarna.

7.4 Trygghet och välbefinnande

Ett tema som blev synligt i fokusgruppsamtalen med eleverna handlar om trygghet och välbefinnande i övergångar. Eleverna beskriver gärna sådant de tycker är jobbigt, tråkigt, kul eller sådant som upplevs tryggt eller otryggt.

I följande citat tydliggörs på olika sätt hur eleverna kan uppleva övergångar i fritidshemmet. De beskriver ett särskilt scenario på följande sätt:

”Att, när skolan är slut måste ettorna springa från ‘gröna villan’ till andra sidan, till fritids. Det är jobbigt, innan man får leka liksom.” - Otto

En annan elev berättar:

”...och ibland går man själv. Det tar så lång tid... Alltså, då får man faktiskt gå själv, och ibland utan kompisar... “- Jonna

Ännu en elev beskriver hur det kan kännas i övergången mellan skola och fritidshem:

”När jag går själv så blir jag orolig”. - Eila

Vad eleverna uttrycker i dessa tre citat är processer som uppstår i förflyttningar mellan lokaler och övergången mellan skolans slut och fritids påbörjan. Jonna beskriver att eleverna ofta behöver gå från sitt skolhus till fritidshuset ensamma. Eila berättar att hon blir orolig då och Otto beskriver att det är jobbigt att gå mellan husen innan han kan komma i gång och leka. Här kan problemet handla om att eleverna upplever promenaden som obekvämt och kan ses som ett tecken på att eleverna inte upplever *trygghet*, vilket påverkar dess *välbefinnande* i övergången.

Tre andra elever uttrycker hur det känns i mellanrummet som uppstår i hallen. En elev upplever:

”Att det kan va lite jobbigt ibland för att det brukar vara lite högljutt och jag brukar inte vilja ta på mig överdrag när det är vinter.” - Angeliqua

En annan elev uttrycker följande:

”Att det brukar bli lite trångt och högljutt. Det är inte så roligt att bli inträngd”. – Emil

Och en tredje elev berättar:

”Alltså det är lätt hänt att man blir så här puttad när man springer runt...” - Clara

Eleverna uttrycker i citaten en upplevelse av det som händer i mellanrummet mellan inomhus och utomhus. Hallen som arena verkar upplevas som ‘stökig’. Angeliqua uttrycker att det är “lite högljutt” och att hon inte vill ta på sig sina överdragsbyxor på vintern. Emil beskriver att det ofta är trångt i hallen och högt ljud samt att det “inte är så roligt att bli inträngd”. Clara berättar att man lätt kan bli puttad om “man springer runt”. Det alla citaten har gemensamt är att eleverna känner en avsaknad av *trygghet* och *välbefinnande* i hallen. Det är alltså något som eleverna upplever som ett hinder i övergången.

7.5 Förutsägbarhet och tydlighet

Eleverna i fokusgrupperna beskriver hur fritidshemmets verksamhet upplevs när strukturen är otydlig och oförutsägbar. Hur påverkar det elevernas vardag och hur kan elever känna sig när de inte vet vad som sker i nästa steg?

I de följande citaten beskrivs olika upplevelser och situationer som skapar olika känslor och tankar i övergångar. En elev säger så här:

“När man ska gå in, då är det jobbigt att avsluta, om man typ spelar fotboll och precis håller på att göra ett mål och så ringer det in.”- Lovisa

Och i följande citat uttrycker en annan elev liknande upplevelser i övergången:

“Asså, när man ska avsluta en lek så tänker jag bara att det är *skitdåligaste* i hela mitt liv. Man blir avbruten i vilken sekund som helst.”- Johannes

En annan elev berättar om följande upplevelse:

”Jag tänker så här att man är väldigt trött, så det är bättre att man tar liksom mellisen före för att då har man ju längre och leka efter och då har vi ju liksom roligare, för annars måste vi avbryta direkt i vår lek. För att om man leker först då avbryter ju ni oss så att vi inte kan leka längre liksom. Så det är alltså därför jag tycker det är bättre att vi äter mellis först.” – Jill

I dessa tre citat återger eleverna en bild av hur det känns när leken blir avbruten. Som läsare kan beskrivningen tolkas som att övergången inte blivit tydlig för eleverna eller att personalen inte varit noggrann i att förbereda eleverna på en ny aktivitet. Johannes uttrycker att när leken blir avbruten är det ”det *skitdåligaste* i hela mitt liv”. Här kan man förstå att han är väldigt upprörd över att behöva bli avbruten mitt i leken för att påbörja något annat. Han beskriver att han upplever att leken kan avbrytas ”i vilken sekund som helst”. Underförstått kan eleven här känna att övergången inte är *tydlig* och *förutsägbar* och därmed skapas en oro inom honom. En annan elev (Lovisa) verkar bli besviken, då hon är mitt uppe i en fotbollsmatch och ska precis göra mål. En tredje elev, Jill, har förslag på hur fritidshemmets struktur kan förbättras och göra övergången enklare. Hon tycker att mellanmålet är ett hinder för leken och ger därför förslag på när barnen ska äta mellanmål för att senare kunna leka utan avbrott.

En elev beskriver följande om städning på fritids:

”Men jag tycker att, när nån annan har liksom plockat fram nåt, sen så börjar man leka med det, liksom rita och så här, och då liksom säger vissa fröknar att man ska städa, dem som använt. Fast jag tycker att den som plockat fram ska då städa undan.” – Zeinah

Eleven, i det här citatet, berättar om en situation som sker i övergången mellan två aktiviteter. Zeinah verkar tycka att det blir orättvist när pedagogen säger att eleverna ”som använt” sakerna ska städa undan efter sig. Här kan det tänkas att eleven upplever en otydlighet i vad det är som gäller kring regler för städningen. Hon tycker att de elever som ”plockat fram” är de som ”ska städa undan”. Skulle det kunna vara så att flera pedagoger säger olika eller att flera elever gör olika? Här verkar det i alla fall finnas behov av *förutsägbarhet* och *tydlighet* för att Zeinah ska kunna känna att det blir rättvist i övergången mellan aktiviteterna i verksamheten.

En övergång som flera elever nämner vid flera tillfällen, i fokusgruppsamtalen, är kring hämtning vid slutet av dagen på fritidshemmet. Några elever uttrycker följande tankar kring att bli hämtade på fritids:

“Typ, jag gillar ju inte att va på fritids, men sen när jag har slutat skolan där, då älskar jag att vara på fritids. Sen när mamma och pappa kommer och hämtar mig, då brukar jag säga ’nää’.” – Johannes

En elev berättar om liknande upplevelser i övergången:

“När jag ska gå hem från fritids, då vill jag inte gå hem för att jag tycker att det är så roligt och fingervirka och så, så jag brukar skrika ’NEEJ!’ och sen fortsätter jag ba att virka...” – Erika

Ännu en elev uttrycker hur det känns när föräldrarna hämtar:

”Asså, det känns inte så himla roligt, ibland känns det skönt för att man är så här trött, men annars så är det inte skönt. När man hittar på nåt, så här, en rolig lek, vill man liksom inte avsluta den för att den var så rolig, fast att man måste liksom gå hem. Fast ibland kan det kännas skönt.” – Clara

Dessa tre elever beskriver sina reaktioner när de ska bli hämtade på eftermiddagen från fritidshemmet. Två av eleverna, Johannes och Erika, är väldigt tydliga i sina beskrivningar av hur det känns när mamma och/ eller pappa kommer och hämtar. De verkar inte vilja följa med hem. Den tredje eleven, Clara, beskriver ett scenario där hon både kan känna glädje och besvikelse. Hon beskriver vidare att när hon påbörjat “en rolig lek” känns det inte lika kul att gå hem.

Två andra elever fortsätter berätta om olika situationer som skett och hur det kan upplevas i övergången vid hämtning på fritidshemmet. I följande citat beskriver en elev en händelse på följande sätt:

” ...att det är lite tråkigt, jag hinner bara ta fram ett spel och sen kommer min mamma och hämtar. Jag hinner knappt börja spela, eller så tar jag bara fram nånting, bara leka några minuter, och sen kommer min mamma.” – Adrian

En annan elev förklarar vad det var som hände en dag efter skolan:

”Och en gång, efter tekniken, då så att, jag trodde att vi skulle ut och jag tog på skorna, jag var på väg att gå ut och så sa Fionah att vi skulle vara inne och sen tog jag av mig skorna och sen kom min pappa.

Att, jag behövde ta på skorna igen.” – Angeliqua

Adrian och Angeliqua berättar om hur rörigt det kan kännas när verksamheten inte är *förutsägbar* och *tydlig*. Adrian beskriver hur jobbigt och upprörande det känns att bara hinna börja på en sak, ”knappt hinna spela”, innan hans mamma kommer. Och Angeliqua berättar om ett rörigt scenario som skedde en gång efter skolan. Här verkar fritidshemspersonalen inte haft ’koll på’ att hennes pappa skulle komma tidigare eller var på ingång. Och Angeliqua verkar inte veta var hon skulle vara. Oavsett tänkbara anledningar, verkar missförstånd skapats. Det är tydligt att oförutsägbarhet och otydlighet är en av anledningarna till att eleverna upplever situationen som frustrerande.

En elev uttrycker en önskan om hur övergången kan bli mer förutsägbar:

”Ja, det skulle jag också vilja. Att fröknarna säger till att ’snart kommer din mamma eller pappa’.”

– Molly

Citatet skildrar hur Molly beskriver det som utmanande att inte veta när hennes mamma eller pappa ska komma och hämta henne på eftermiddagen. Kanske kan Molly även uppleva en oro över att inte veta exakt när hon ska gå hem. Hon visar på att kunna reflektera kring hur *förutsägbarhet* och *tydlighet* kan vara en lösning på problemet genom att fritidshemspersonalen förbereder eleverna på när de ska hämtas av sina vårdnadshavare.

I de avslutande citaten uttrycker elever också behovet av förutsägbarhet och tydlighet. Jonna och Jill berättar om hur fritidshemmet har utvecklats och om hur fritidshemmets olika verktyg gynnar strukturen. Den första eleven, Jonna, säger:

”Det är bättre nu. Jag tycker att man förstår *väldigt* mycket mer när det är bilder.” – Jonna

Den andra eleven, Jill, berättar om hur det känns nu när fritidshemmet använder sig av olika verktyg och metoder:

“*Mycket bättre!* För vi har ordningen till det piper, så vi vet hur länge vi får äta och så att det inte blir krångel sen. Så tycker jag att det har blivit bättre att vi har fått mycket mer saker här på fritids, så mycket mer aktiviteter och såna här möten och typ att en fröken kommer ibland och intervjuar och att jag har fröknar som jag tycker om och sånt.” - Jill

Eleverna beskriver i det här två citaten en utveckling. Det verkar som att Jonna och Jill har upplevt en verksamhet som innan inte var lika *förutsägbar* och *tydlig*. Båda eleverna berättar

att de tycker om att verksamheten blivit mer tydlig. Jonna beskriver att ”bilder” gör så att hon förstår mycket bättre. Jill beskriver att hon mår bra av att det finns ordningar och att ”fröknarna” kommer ibland och intervjuar/ samtalar med barnen, vilket kan med andra ord innebära att pedagogerna inkluderar barnen i verksamhetens planeringar. Jill beskriver också att hon upplever att verksamheten fått ”mycket mer aktiviteter”. Kanske har bildstödet gjort så att eleven får en större inblick i verksamheten och kan lättare förbereda sig och veta vad som förväntas av dagen. Detta kan både handla om trygghet, välbefinnande, förutsägbarhet och tydlighet i övergångarna på fritidshemmet.

7.6 Sammanfattning

Eleverna lyfter i fokusgrupperna fram olika exempel på hinder i övergångar. Eleverna beskriver även vikten av att känna trygghet i övergångarna. Det kan bland annat handla om de processer som skapas i övergångarna mellan skola och fritidshem och förflyttningar mellan lokaler. Eleverna upplever att hämtning och lämning på fritidshemmet är ett mellanrum där otrygghet ibland kan uppstå. Enligt eleverna finns det samma problematik även i hallen. I fokusgrupperna framkommer också vikten av förutsägbarhet och hur ”jobbigt” det känns när aktiviteter avbryts utan att eleven är förberedd. Att veta när man ska hämtas, hur länge en aktivitet skall pågå och när den ska avslutas anser eleverna är viktigt. Eleverna lyfter även exempel på möjligheter i övergångar. Enligt eleverna är verktyg till stor hjälp för trygghet och välbefinnande. Även elevernas delaktighet gynnas genom att verktygen möjliggör att eleverna lättare kan delta i planeringen av verksamheten.

8. Diskussion

Syftet med studien ”är att undersöka hur fritidshemspersonalen upplever och beskriver sina strategier i att arbeta med övergångar i fritidshemmets dagliga verksamhet. Syftet är också att undersöka hur elever upplever och beskriver dessa övergångar”. Studien har sedan utgått från frågeställningarna, där pedagogerna ska beskriva sina upplevelser i övergångar, som innefattar ”strategier”, ”hinder och möjligheter” samt ”elevers behov”. Även elevers beskrivning av ”möjligheter och hinder” är en frågeställning. I detta avsnitt diskuteras resultatet kring vad som framkommit i studien. Diskussionen kopplas till frågeställningarna, tidigare forskning och till den sociokulturella teori som studien utgår ifrån. De teman som har identifierats i intervjuerna med pedagogerna och i fokusgruppsamtalen med eleverna används som rubriker i texten.

Teman från intervjuerna med pedagogerna är:

- *Pedagogernas beskrivning av utmaningar och hinder*
- *Pedagogernas beskrivning av möjligheter och utveckling*

Teman från elevernas fokusgruppssamtal är:

- *Elevernas beskrivning av trygghet och välbefinnande*
- *Elevernas beskrivning av förutsägbarhet och tydlighet*

8.1 Pedagogernas beskrivning av utmaningar och hinder

Resultatet av studien visar att pedagogerna identifierar flera olika utmaningar och hinder i övergångarna mellan olika aktiviteter. Det handlar bland annat om utmaningar och hinder som uppstår när elever av olika anledningar ”låser sig” och inte vill genomföra övergången. Resultatet är i linje med tidigare forskning enligt Borg (2022), som påvisar hur utmanande situationer kan uppstå i mellanrummen/ mellantiderna när aktiviteter växlar från inomhus till utomhus. Utifrån en sociokulturell teori kan en sådan utmaning betraktas utifrån miljön, relationerna och kontexten i den aktuella situationen (Bryman, 2018). Utmaningar som handlar om elever som ”låser sig” kan därför inte ses som ett begränsat individproblem utan som något som skapas i interaktionen mellan flera individer som elever, pedagoger och vårdnadshavare. Det är därför ett viktigt perspektiv när det gäller att utveckla strategier i övergångarna. Något som studiens resultat visar är också att misskommunikation inom fritidshemspersonalen är ett hinder för att genomföra övergångar på ett bra sätt. Resultatet är svar på frågeställningen ”Hur beskriver

fritidshemspersonalen *hinder* och möjligheter att arbeta med övergångar under skol/ fritidshemsdagen?”. Resultatet visar också att pedagogerna beskriver en viss brist vad gäller gemensamma strategier i övergångarna. Att använda spontana lekar som en strategi för att låsa upp situationen framkommer i intervjuerna. Att använda verktyg som Time-timer, bildstöd och aktivitets- tavla är en annan strategi som fritidshemspersonalen beskriver som gynnsamt för övergångarna. Detta resultat besvarar frågeställningen “Hur beskriver fritidshemspersonalen sina *strategier* med övergångar som en del av fritidshemmets arbetsätt?”. Ett perspektiv här är i vilken mån utmaningar skall ses som hinder i övergångar och eventuellt undvikas. Ur ett sociokulturellt perspektiv finns en pedagogisk möjlighet att använda dessa situationer som ett tillfälle till utveckling (Lago & Elvstrand, 2017). Utifrån den proximala utvecklingszonen kan en elev med stöd av fritidshemspersonal och eventuella verktyg ta utvecklingssteg under den utmanande övergången (Woolfolk & Karlberg, 2015).

8.2 Pedagogernas beskrivning av möjligheter och utveckling

Resultatet av intervjuerna visar att pedagogerna ser flera olika möjligheter till utveckling av arbetet i övergångar. I linje med detta belyser Lago & Elvstrand, (2017) i sin forskning, att förändringar i miljö och relationer kan innebära både svårigheter och möjligheter. Det framkommer i resultatet att ett tydliggörande arbetsätt med användning av verktyg är till hjälp och påtagligt underlättar i övergångar. Vikten av att känna elevernas olika behov lyfts också fram som viktigt för att kunna möta dessa i övergångarna. Även här är de beskrivningar som pedagogerna gör ett svar på frågeställningen ”Hur beskriver fritidshemspersonalen hinder och *möjligheter* att arbeta med övergångar under skol/ fritidshemsdagen?”. Den sociokulturella teorin ger även här ett viktigt perspektiv kring vikten av interaktionen mellan pedagogerna och eleverna för att använda och se övergångarna som utvecklingsmöjligheter i fritidshemmets vardag (Lago & Elvstrand, 2017). Ett perspektiv är här i vilken utsträckning som övergångar också kan ses som en pedagogisk möjlighet. Övergångar är en process som främjar elevens sociala lärande (Johansson, 2007). Situationen i övergången, som i ett perspektiv, ses som ett hinder kan samtidigt användas som en möjlighet till utveckling enligt läroplanens centrala innehåll (Skolverket, 2024). I det sociokulturella perspektivet, och den så kallade proximala utvecklingszonen, kan barn befinna sig vid en punkt i utvecklingen där de är på gränsen till att lösa olika problemsituationer. Barnet är då i behov av vissa strukturer, tips, påminnelser och uppmuntran för att gå vidare. Vygotskij betonade att barn genom den språkliga förmågan har möjlighet att använda hjälpredskap för att lösa besvärliga utmaningar (Woolfolk & Karlberg, 2015). Time-timer,

aktivitets- tavla och bildstöd kan vara exempel på redskap som stimulerar utvecklingen i övergångar. Begreppet “Scaffolding” som innebär stöttning från vuxna i en läroprocess kan eventuellt också användas här, genom den hjälp med strukturering av miljön som eleverna får (Woolfolk & Karlberg, 2015). Att ha kunskap om elevers behov kan ses som en viktig strategi för att kunna hantera situationer som uppstår i övergångarna. Fritidshemspersonalen uttrycker att de har god kunskap gällande elevers behov. Pedagoger som arbetar deltid och därmed har mindre närvaro på fritidshemmet uttrycker dock behov av att bli ytterligare uppdaterade kring elevernas behov. Detta resultat är ett svar på frågeställningen “Hur beskriver fritidshemspersonalen sina kunskaper om *elevers behov* för att arbeta med övergångar under skol/ fritidshemsdagen?”

8.3 Elevernas beskrivning av trygghet och välbefinnande

Resultatet från fokusgruppsamtalen faller till stor del under temat trygghet och välbefinnande. Resultatet visar att elever känner otrygghet i mellanrummet mellan olika lokaler och byggnader på skolområdet. Detta resultat stöds av O’Farrelly & Hennessy’s (2013) studie som också visar att övergångar genom förflyttningar innebär påtagliga utmaningar för barn. Sådana övergångar kan enligt studien påverka barns känslomässiga och beteendemässiga välbefinnande. Det handlar om att barn i övergången måste finna sin plats i ett nytt rum. Även Lago & Elvstrand (2017) framhåller i en vetenskaplig artikel kring elevers vardagliga övergångar att övergången från skola till fritidshem innebär förändringar i elevgruppen och i relationerna. Förutsättningen för elevernas relationsskapande förändras i övergången mellan olika miljöer och kontexter. Det är ur ett sociokulturellt perspektiv viktigt att belysa. Förändringen och övergången kan då ses som både en möjlighet och en utmaning. De olika upplevelser som eleverna beskriver under detta tema är svar på frågeställningen “Hur beskriver eleverna *möjligheter* och *hinder* kring övergången under skol/ fritidshemsdagen?”. Resultatet visar tydligt att olika former av otrygghet innebär ett hinder för eleverna i övergångarna.

8.4 Elevernas beskrivning av förutsägbarhet och tydlighet

I resultatet från fokusgruppsamtalen påvisas vikten av förutsägbarhet samt den frustration som kan upplevas när avbrott av pågående aktivitet eller lek sker. Här visar studiens resultat att de processer som uppstår i olika aktiviteter, som till exempel olika former av lek, ofta avbryts genom fritidshemmets förutbestämda planering. Det framkommer att eleverna upplever oväntade och oförutsägbara avbrott som ett hinder i övergångarna. Det skapar osäkerhet och

frustration att inte veta när leken skall avbrytas. Detta resultat stöds också av Ackesjö & Landefrös (2014) tidigare forskning kring gränser och övergångar, som påvisar att elever söker finna tydliga gränser i övergångar under vardagen. Resultatet av studien visar också här att olika verktyg som Time-Timer, aktivitets- tavla och bildstöd som använts är till hjälp för att skapa förutsägbarhet och tydlighet. Även att pedagogerna förbereder eleverna för att hämtas av vårdnadshavarna är något som också underlättar övergången från fritidshemmet och hemmet. Detta resultat visar på vad eleverna beskriver som möjligheter i övergångarna. Det besvarar också frågeställningen "Hur beskriver eleverna *möjligheter* och *hinder* kring övergångar under skol/fritidshemsdagen?". Härmed anser jag att resultatet besvarat studiens syfte och frågeställningar.

9. Slutsats

Av resultatet framgår det att pedagoger och elever beskriver olika typer av hinder i övergångarna. Pedagogerna lyfter främst fram olika situationer när elever ”låser sig” och när det uppstår misskommunikation inom personalgruppen, som hinder och utmaningar. Eleverna framhåller främst otrygghet och brist på förutsägbarhet och tydlighet som utmaningar och hinder. Både pedagoger och elever ser olika möjligheter i arbetet med övergångar. Ett framtida utvecklingsarbete skulle därför kunna vara att studera hur skolan/ fritidshemmet kan planera och organisera övergångarna så att dessa underlättas samt blir trygga och förutsägbara. Även frågan hur skolan och fritidshemmet kan planeras och organiseras för att minska avbrotten i pågående aktiviteter är viktiga. Utveckling av olika verktyg som visar ljudnivå eller vilket tidsutrymme som finns för en aktivitet är också ett angeläget område. En tänkbar möjlighet att använda i kommande utvecklingsarbete är så kallad aktionsforskning (Närvinen & Elvstrand, 2015). Ett annat intressant utvecklingsområde är hur övergångar, ur ett sociokulturellt perspektiv, mer kan ses som möjligheter i stället för hinder i fritidshemmets vardagliga verksamhet.

10. Referenser

- Ackesjö, H., Landefrö, A. (2014) På spaning efter en gräns: Några barns perspektiv på skillnader mellan förskoleklassen och fritidshemmets verksamhet i Sverige. *Barn*, 32 (3):27–43.
- Aronsson, L. (2022). Intresse för forskning och intressanta forskare: forskningsetikens erbjudande till barn som deltagare i forskning. *Nordisk barnhageforskning*, 19 (3), 152–170.
- Bergnehr, D. (2019) Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap: en begreppsdiskussion. *Nordisk tidsskrift för pedagogik och kritikk*, 5, 49–61.
- Borg, A.-L., (2022) 'This place does not feel safe': safe and unsafe spaces in Swedish school-age educare. *Children's Geographies volume 21, 2023 – issue 6*.
- Borg, A, Bälte, S, & Hallberg, L (2021) *God lärmiljö för alla – konsten att hantera övergångar i skolan*: Liber
- Braun, V., & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2).
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber
- Fejes, A., & Thornberg, R. (Red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys* (3. rev. och utök. uppl.). Liber.
- Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups
- Hwang, P., & Nilsson, B. (2019) *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur.

Johansson, Inge. (2007). "Horizontal Transitions: What Can It Mean for Pupils in the Early School Years?". In *Informing Transitions in the Early Years: Research, Policy and Practice*, edited by Aline-Wendy Dunlop and Hilery Fabian, 33–44. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press.

Lago, L. (2014). "Mellanklass kan man kalla det": Om tid och meningsskapande vid övergången från förskoleklass till årskurs ett. ('You Could Say In-Between Class'.) PhD diss., Linköping University.

Lago, L. & Elvstrand, H. (2017) Pupil's everyday transition in school as a condition for social relations and activities in leisure time centres. *Early Years: an international research journal*.

Lago, L., & Elvstrand, H. (2021) *Sociala relationer i fritidshem* Stockholm: Natur & kultur.

Niss, G. (2018). *Det händer i hallen: trygga övergångar i förskolan*. Stockholm: Gothia Fort-bildning AB.

Närvinen, A. L., & Elvstrand, H. (2015). Aktionsforskning på fritidshem - Villkor och möjligheter. *Venue*, (7), 1–5.

O'Farrelly, C & Hennessy, E. (2013) Understanding transitions within early childhood care and education settings: The perspectives of professionals. *International Journal of Transitions in Childhood*, vol. 6. 2013.

Qvarsell, B. (2003). Behöver barn mellanrum och mellantider? I A. Banér (red.), *Barns fritid* (s.111–122). Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för barnkulturforskning.

Skolverket. (2024). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22 (2. rev. uppl.). <https://www.skolverket.se/getFile?file=13074>

Vetenskapsrådet. (2017) *Etik i forskning och god forskningssed*. <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>

Wibeck, V. (2010) *Fokusgrupper* (2.a uppl.). Lund: Studentlitteratur

Woolfolk, A. & Karlberg, M (2015). *Pedagogisk psykologi*. United Kingdom: Pearson Education Ltd

Bilaga 1: Intervjuguide fritidshemspersonal

Intervjuguide pedagoger

Forskaren bör vara observant på och även noggrann med att skapa en miljö som gör det trivsamt för informanterna. Målet är att finna mångfacetterade data som beskriver informanternas upplevelse av området 'övergångar mellan vardagliga aktiviteter i fritidshemmet'. Intervjuerna kommer att göras med 5 pedagoger från ett fritidshem som forskaren känner till. Informanterna kan när som helst avbryta intervjun. Forskaren kan ställa följdfrågor i samtalet och kan behöva utveckla frågorna vid behov.

Frågor till fritidshemspersonalen:

1. Vad ser du som övergångar i fritidshemmet?
2. När uppstår utmaningar i övergångarna på fritidshemmet?
3. Vad finns det för hinder i verksamheten för att arbeta med övergångar?
4. Vad finns det för möjligheter i verksamheten för att arbeta med övergångar?
5. Hur väl är elevernas olika behov kända och hur blir behoven bemötta?
6. Finns det några särskilda strategier som du använder dig av i arbetet med övergångarna på fritidshemmet?

(Komplettera med följdfrågor).

Bilaga 2: Intervjuguide fokusgrupper

Fokusgruppsamtal

Fokusgruppsamtal som metod har valts på grund av att eleverna kan uppleva det mer tryggt och bekvämt att samtala i grupp jämfört med enskilda intervjuer (Wibeck, 2010). Fokusgrupperna kommer bestå av 5 - 6 elever och beräknas pågå i högst 40 minuter. Eleverna är i åldersgruppen 7 – 9 år. Tanken är att använda fokusgrupper där samtalet i gruppen blir viktigt och spontana associationer lätt kan uppkomma (Wibeck, 2010). Verktyg som time-timer och bildstöd används för att göra intervjuerna mer tydliga och förutsägbara.

Frågor till eleverna:

1. Berätta hur du tänker och känner när du lämnas på morgonen?
2. Vad tänker och känner du om det som sker i hallen med påklädning och annat när man ska gå ut?
3. Hur tänker och känner du när morgonfritids är slut och du väntar på att skolan ska börja (på första rasten)?
4. Berätta hur du tänker och känner när skolan är slut och du ska gå över till fritids på eftermiddagen?
5. Vad tänker och känner du om det som sker i hallen med avklädning (av ytterkläder) och annat när alla ska gå in?
6. Hur tänker du och hur känner du när du behöver avsluta en lek eller en aktivitet för att påbörja en annan?
7. Berätta hur du tänker och känner när du hämtas på eftermiddagen?
8. Berätta vad du tänker kring användandet av olika verktyg, som time-timer, aktivitets-tavla och bildstöd, på fritids?

Bilaga 3: Informationsbrev

Informationsbrev om studie till pedagoger på fritidshemmet

Hej!

Jag heter Julia Lejondahl och har de senaste tre åren gått en utbildning på Linköpings universitet. Utbildningen leder till en examen som Grundlärare och gör mig behörig som lärare i fritidshem och som bildlärare för årskurs F-6. Jag har inlett min sista termin på utbildningen och skriver nu mitt examensarbete. Tanken är att utföra en studie på ert fritidshem, där jag ska studera och skriva om ”Fritidshemmets vardagliga övergångar”. Det kan till exempel handla om de processer som sker när eleverna kommer till fritidshemmet efter skoldagen och tvärtom, övergångar mellan aktiviteter och mellan olika lokaler på skolan. Vad sker i dessa övergångar? Vilka hinder kan uppstå och vilka möjligheter? Som en del av studien önskar jag genomföra enskilda intervjuer med pedagogerna på fritidshemmet. Ljudinspelning av samtalet kommer att ske för att lättare kunna analysera samtalen. Materialet kommer att hanteras i enlighet med Dataskyddslagen och GDPR, vilket innebär att det kommer att lagras på ett sådant sätt att obehöriga ej kan komma åt det. Det betyder också att när resultatet presenteras så kommer namn på personer, skola och stad ändras. Det kommer inte att vara möjligt att veta vem som sagt vad. Det som samlas in kommer enbart att användas för mitt examensarbete. Efter avslutat arbete kommer ljudinspelningarna att raderas. Medverkan i studien är helt frivillig och du som deltagare kan när som helst avbryta din medverkan.

Meddela mig snarast om du vill vara med i studien eller ej. Kontakta mig gärna om du har frågor eller vill ha mer information, det kan du göra på min studentmejl.

Du kan även kontakta min handledare Magnus Jansson, på Linköpings universitet, om du har några funderingar kring studien. Mailadress: magnus.jansson@liu.se

Vänliga hälsningar

Julia Lejondahl

Mailadress: julle430@student.liu.se

Bilaga 4: Samtyckesbrev

Samtyckesbrev vårdnadshavare

Hej!

Jag heter Julia Lejondahl och har de senaste tre åren gått en utbildning, på Linköpings universitet. Utbildningen leder till Grundlärare med inriktning fritidshem, vilket gör mig behörig som lärare i fritidshem och bildlärare för årskurs F-6. Jag har nu inlett min sista termin på utbildningen och skriver mitt examensarbete. Tanken är att utföra en studie på ert fritidshem, där jag ska studera och skriva om "Fritidshemmets vardagliga övergångar". Det kan till exempel handla om de processer som sker när eleverna går från en aktivitet till en annan eller om övergången som sker när eleverna kommer till fritidshemmet efter skoldagen och tvärtom. Vad sker i dessa övergångar? Vilka hinder kan uppstå och vilka möjligheter? Som en del av studien önskar jag genomföra fokusgruppsamtal med eleverna på fritidshemmet. Fokusgruppsamtalet innebär att några elever tillsammans med mig som moderator, samtalar om olika exempel på 'vardagliga övergångar i fritidshemmet'. Ljudinspelning av samtalet kommer att ske för att lättare kunna analysera samtalen. Materialet kommer att hanteras enligt Dataskyddslagen och GDPR, vilket innebär att det kommer att lagras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan komma åt det. Det betyder också att när resultaten presenteras så kommer namn på personer, skola och ort ändras så att det inte är möjligt att veta vem som sagt vad. Det som samlas in kommer enbart att användas för mitt examensarbete. Efter avslutat arbete kommer ljudinspelningarna att raderas. Medverkan i studien är helt frivillig och elever som deltar kan när som helst avbryta sin medverkan.

Meddela mig snarast om du som vårdnadshavare godkänner att ditt/ dina barn kan vara med i studien eller ej. Kontakta mig gärna om du har frågor eller vill ha mer information, det kan du göra på min studentmejl.

Du kan även kontakta min handledare Magnus Jansson, på Linköpings universitet, om du har några funderingar kring studien. Mailadress: magnus.jansson@liu.se

Vänlig hälsning

Julia Lejondahl

Mailadress: julle430@student.liu.se

Samtycke:

Härmed samtyckes till att ..... (*eleven/ elevernas namn*) får medverka i ovanstående fokusgruppsamtal.

Datum:

.....

Vårdnadshavares namn

.....

Vårdnadshavares namn